

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Vitan nr. 242, sector 3,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

**Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din România (CNCS)**

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-711-365-5

Editor: Valentin Ajder

Christian Crăciun

LECTIO INCERTA

Cronici literare

E I K O N
București 2015

A SCRIE ȘI A FACE LITERATURĂ

În sinonimia lor aparentă – ca orice sinonimie – cele două sintagme, prin verb diferite, sunt totuși îndreptate spre direcții divergente prin chiar referentul comun. A scrie literatură este prin excelență o acțiune petrecută în singurătate, răsucire a cuvântului asupra lui însuși până la construirea acelei lumi de hârtie în care cuplul autor – cititor se pierde ca Alice în oglindă. Homografie, scrierea *de* literatură este proiectarea fantasmatică a lui *același* într-o poveste care (se) (de)rulează la nesfârșit dar al cărui sfârșit trebuie să rămână mereu imprevizibil. A face literatură sună oarecum impropriu și stângaci urechii mele care parcă vrea să ceară aici o anume precizie: a face *o* literatură. Este aceasta o construcție cu o *cauză finală* bine definită, chiar dacă privirii grăbite se arată mai degrabă ca stihială. În urma scrisului rămân o sumă de opere, dar o sumă de opere nu alcătuiesc încă o literatură. Când vorbim despre literatura franceză, engleză sau română, ne gândim în fond la ceva care transcende un scriitor sau altul o anume operă aparținătoare respectivelor idiomuri. Gândim la o catedrală la care mii, zeci de mii de autori au trudit prin timp și a căror lucrare bine cimentată de toate istoriile culturii se resoarbe benevol într-un anonim reconfortant.

Sunt cele două temeuri pentru care, în fond, există ceva ce numim literatură. Paradoxala lor articulare face ca scriitorul cel mai izolat, un Bacovia, ca să luăm exemplul firesc la îndemână, să participe la un text colectiv, să fie integrat într-un sistem pe care îl ignoră sau îl detestă. Și este integrat în chiar clipa când, poate, scrie cel mai vitriolant text împotriva acestui sistem. El este obligat să facă o literatură prin chiar actul izolării în interiorul inexpugnabil al propriului text. Aceasta este doar una dintre situațiile posibile. Cealaltă, poate că mult mai frecventă, este participarea conștientă, programatică (și care și la nivelul textului se traduce de multe ori printr-un „simplu” program). În acest sens *a scrie* și *a face* se confundă. În funcție de accentele pe care le pun în bio-grafia lor, am putea împărți scriitorii în cei pentru care esențialul este *a scrie* și cei pentru care important este *a face*. Sunt și epoci istorice care favorizează unul sau altul dintre verbe. Cum a fost în istoria literaturii noastre secolul al XIX-lea. Cel în care s-a construit practic din nimic o literatură română. O situație din nou paradoxală, întrucât în Europa ne aflam atunci într-o epocă

de puternic individualism. Dar un prăbușit în sine ca Eminescu își încifra totuși textul cu o perfectă conștiință a articulării sale în Sinele lărgit. Este, în fond, dilema existențială a oricărui artist autentic, și înțeleg prin artist autentic pe acela care începe cu întrevederea limitelor artei sale. Pentru Maiorescu, de exemplu, transcenderea individualității era clară, importantă era construcția solidă, punerea temelilor. El a avut un sentiment al timpului estetic și cultural lung, foarte rar întâlnit în cultura noastră antrenată pentru curse cu respirație scurtă. Sunt doar câțiva cei care au pus pariuri sinucigașe cu durată lungă și care au câștigat.

Modernitatea pare a renunța complet la verbul *a face*, pentru că, precum spune un poet de-al nostru optzecist „totul este scriitură”. Și, dacă totul este scris, înseamnă că totul este pre-scris și nimic nu se mai poate construi. Nu mai putem decât rescrie borgesian capodoperele trecutului. Suntem într-un impas? Dar când n-a fost literatura în impas? Acum suntem preocupați doar de construcția (supraviețuirea?) individuală. Orice proiect colectiv este prin definiție suspect. Și totuși... Maioreșcian prin convingere, mi se pare că literatura noastră trece printr-un moment în care este nevoie de construcție. A nu se confunda cu ceea ce istoria literară s-a obișnuit a numi critică de direcție. Pe aceasta o socot definitiv imposibilă. Maioreșcianismul înseamnă în fond atenția acordată *instituițiilor* fără de care truda secretă a autorului, în complicatul sistem socio-economic al modernității, riscă să rămână în afara spațiului comunicării. În acest sens, instituțional, a face literatură devine o urgență.

„A scrie” se mai luptă și cu un alt dușman redutabil: sentimentul lui „e deja prea mult”. Satisfăcerea, imposibilitatea de a mai inventa ceva, imposibilitatea întoarcerilor și a recuperărilor trecutului, avalanșa îngrozitoare de titluri induc un sentiment blocant al zădărniceii. Pe de altă parte, o anume prestanță, un status, o vizibilitate publică deosebită mai sunt încă asociate meseriei de scriitor. Și nu mai argumentez de ce folosesc aici cuvântul meserie. Oricum, la noi acest fenomen are din păcate săgeta vectorului în sens contrar. Prestigiul scriitorului s-a diminuat dramatic. O merită, de altfel. Trecând de la o supraevaluare nejustificată din vremea comunismului, la o subevaluare la fel de nejustificată în prezent. A scrie literatură este cea mai inutilă dintre ocupațiile ce se pot închipui azi în România. Cu atât mai inutilă, cu cât cei mai atenți simt disperata necesitate de a construi în sens maioreșcian, o nouă literatură pe măsura epocii în care trăim. Fără nostalgii inutile și fără complexe blocante.

A scrie literatură devine mai mult decât o nebunie. Devine un act manolic din ale cărui dărâmături nu se aude *in aeternum* decât vaietul sacrificatului. Țineți-vă o secundă respirația, priviți

cu atenție în jur, indiferent de locul în care vă aflați, și întrebați-vă: la ce naiba mai există o literatură română? În funcție de răspuns veți putea conjuga verbele a scrie și a face literatură...

ETICA HEMIPLEGICĂ

Așa numește Jean-François Revel marea schismă intelectuală a începutului de mileniu în care, după ce îi fusese acceptat falimentul în anii '90, comunismul pare că revine *en fanfare*. Analiza sa poartă titlul: *Marea paradă*¹ și subtitlul „Eseu despre supraviețuirea utopiei socialiste”. Revel este unul dintre cei mai importanți „dezvrăjitori” ai gândirii contemporane, deopotrivă claritatea ideii, stilul casant și curajul de a gândi împotriva curentului fiind calitățile care îl fac atât de seducător încât, vorba lui Dan C. Mihăilescu dintr-un recent număr din *L.A.&I.*, ești tentat să-i dai lui cuvântul și să citezi cât mai mult. Întrebarea la care încearcă să răspundă Revel în această carte recentă (apărută în anul 2000 la Plon) este: ce s-a întâmplat cu comunismul după ce i-a fost decretat oficial decesul? Asta pentru că, spre stupoarea optimiștilor din Vest (și mai ales a noastră, a celor din Est!), cadavrul pare a se simți neașteptat de bine și dă chiar semne de revigorare. Cum e posibil? – se întreabă gânditorul, și analiza lui încearcă să explice acest nefericit „miracol”. Nu numai că stânga nu s-a pocăit după ce marile tabuuri au căzut odată cu Zidul („... ceea ce marchează falimentul comunismului nu e căderea Zidului de la Berlin în 1989, ci construirea lui în 1961. Ea demonstrează că «socialismul real» atinsese un atare nivel de descompunere încât era silit să-și închidă populația ca s-o împiedice să fugă” – frază lespede, sub care ar trebui să zacă leșul supremei iluzii a secolului XX), dar a devenit mai trufașă. Discursul lui Revel este deopotrivă unul istoric, politologic și filozofic. El constată că, după ce a devenit evident în anii '80, eșecul politic, economic și ideologic al comunismului și după colapsul Uniunii Sovietice și al sateliților ei, falimentul nu este asumat. „Deși a încetat să mai fie aplicat, comunismul e din ce în ce mai puțin condamnat. Deși este aproape universal condamnat, liberalismul e din ce în ce mai aplicat” (p. 9) rimează cu: „Într-o epocă ce venerază încă «sensul istoriei», faptul de a-l fi înțeles atât de puțin ar face dovada unui faliment cultural absolut sau, ceea ce ar fi poate mai rău, al unei lipse de onestitate învederate în raportarea la adevăr, sechelă indelebilă a educației totalitare a gândirii” (p. 8). „Paradă” este luat în această carte în dublu sens: cel de „apărare” dar și

cel pe care nouă ni-l evocă foarte bine: „defilările” de odioasă de la 1 Mai sau 23 August.

Scriu aceste rânduri în ajunul zilei de 11 septembrie, cu semnificația ei de-acum (post)istorică, după ce abia s-a încheiat, fără rezultate concrete, „parada” de la Summitul Mondial pentru Dezvoltare Durabilă de la Johannesburg, când Europa și America sunt din nou în dispută privind un atac preventiv împotriva Irakului, când Germania este în pragul unor alegeri foarte importante, când se apropie summitul de la Praga, care va decide o nouă extindere a N.A.T.O., când controversa dintre S.U.A. și Europa în legătură cu rolul Curții Penale Internaționale este mai vehementă ca oricând... toate acestea fiind evenimente ce pot fi citite foarte interesant prin grila oferită de analizele lui Revel. El demontează pas cu pas marile lozinci și stereotipuri de gândire ale stângii. La noi s-a tot vorbit de un „proces al comunismului”, este ceea ce face, din punct de vedere intelectual, Revel. „În loc să adopte – cum ar fi fost normal – o poziție defensivă, ea [stânga] s-a arătat de la început ofensivă. Evenimentul ce ar fi trebuit să-i marcheze ceasul căinței în rândul complicilor care susținuseră, ajutaseră sau toleraseră comunismul, s-a transformat într-un rechizitoriu îndreptat împotriva perversilor care îndrăzneau să afle în crimele și eșecurile sistemului o vagă dovadă a nocivității sale. Comunismul s-a sfârșit, ni se va spune, dar câți oameni minunați a mobilizat! Ce se va alege de noi fără acest ideal? Oricum, liberalismul e mai rău, e limpede. Ne vom resemna oare cu o politică «pragmatică» de sinistru «gestionare», lipsită de orizontul sublim al speranței revoluționare?” (p. 16) Mecanismele unui asemenea tip de gândire sunt desfăcute cu minuțiozitate. 1) ruptura real – ideal: comunismul este o teorie minunată care a fost întinată de cei care l-au pus în practică (splendidă intruziune a „idealismului” într-o teorie care se vrea „materialist-dialectică”!); „Anticomunismul rămâne deci blamabil, oricât de negativ ar fi bilanțul comunismului” (p. 19); 2) Diferența dintre Lenin și Stalin (cel deal doilea fiind cel care aduce caracterul criminal al comunismului); 3) Chiar când sunt recunoscute cu jumătate de voce, crimele comunismului rămân nepedepsite, pentru că orice imputare adusă comunismului te transformă într-un... fascist; 4) De îndată ce crimele unui regim comunist sunt dezvăluite (Coreea de Nord, unele state africane sau din America Latină), acesta încetează subit să mai fie comunist; 5) Stângii i se datorează câștigarea drepturilor de către muncitori; 6) Compararea genocidului nazist cu cel comunist este o... crimă; 7) Marele dușman rămâne liberalismul, acuzat de toate relele, până și de a impune o „gândire unică”; 8) Dacă există o condamnare unanimă a negaționismului crimelor naziste, nu există în schimb nici o punere în discuție a negaționis-

mului crimelor regimurilor de „democrație populară”; 9) Isteria antiliberală face pandant cu cea antiamericană. Dând numeroase exemple din presă, emisiuni televizate, reacții ale mediei, ale unor politicieni și intelectuali occidentali („struții subvenționați”) la diferite evenimente ale istoriei postcomuniste, Revel ilustrează abundant asemenea sofisme imorale. „După ce comunismul a fost spălat de crimele sale, sau cel puțin după ce chipul i-a fost spoit cu un strat superficial de inocență, poate începe a doua fază a operațiunii «marea paradă»: reabilitarea lui democratică, ce trece, aidoma oricărei argumentări marxiste, așezate pe baze sănătoase, prin reabilitarea sa economică” (p. 18).

„Cum a fost posibil? – este întrebarea care ne pândește permanent din subtext. Și explicația lui Revel nu e deloc una idealistă: „...la numeroși oameni există ceea ce am numit cândva dezideratul totalitarismului sau ispita totalitară” (p. 216). „Există în orice societate, inclusiv în societățile democratice, o importantă proporție de bărbați și de femei care urăsc libertatea – și deci adevărul. Aspirația de a trăi în cadrul unui sistem tiranic, fie pentru a participa la exercitarea acestei tiranii, fie, lucru mai straniu, pentru a o îndura, este o cauză fără de care ar fi inexplicabilă apariția și dăinuirea regimurilor totalitare în țări dintre cele mai civilizate, precum Germania, Italia, China sau Rusia de la începutul secolului XX, cea din urmă nefiind deloc națiunea de sălbatici descrisă de propaganda comunistă” (p. 85), pentru a vorbi mai departe despre un totalitarism informal pe care-l râvnesc unii dintre intelectuali în sânul societăților democratice. Trei sunt caracteristicile ideologiei totalitare sintetizate de Revel: a) ignorarea voluntară a faptelor; b) capacitatea de a trăi în contrast cu propriile principii și c) refuzul de a accepta cauzele eșecului. Turnesolul care îi slujește filozofului pentru descifrarea acestor tipuri de reacții este apariția *Cărții negre a comunismului*, precedată de cărțile lui Soljenitîn și de *Trecutul unei iluzii* a lui François Furet. Descrierea linșajului mediatic la care au fost supuși autorii *Cărții negre...* este doar un exemplu foarte edificator. Cu o vervă neobosită (aș recomanda cititorului curios citirea împreună cu celelalte două cărți, traduse tot la Humanitas: *Revirimentul democrației* – 1992 și *Cunoașterea inutilă* – 1993) Revel desface mecanismele marii iluzii criminale care, alături de fascism și nazism, a marcat secolul XX. Cazul, materialul didactic, pe care face numeroase aplicații ale celor nouă puncte enumerate mai sus este Franța, pentru care nu are deloc cuvinte măgulitoare: Franța „un caz monstruos” (p. 240), care „...constituie în Europa unul din laboratoarele de vârf pentru producerea de strategeme menite să respingă, ba chiar să răstoarne învățămintele experienței; sau chiar să le accepte, dar cu o asemenea întârziere și o

asemenea rea-voință încât beneficiile ce rezultă din acceptarea adevărului să fie reduse la zero” (p. 27).

Cartea mi se pare scrisă sub semnul unei mirări aproape personale: cum de nu vedem niște adevăruri atât de evidente? Ideologia care orbește fiind de vină. Primele capitole se ocupă tocmai de această turnură neașteptată pe care au luat-o lucrurile după 1980 în două etape: 1980–1990, prăbușirea regimurilor socialiste; 1990–2000, ascunderea cu succes a consecințelor acestor regimuri. „Sunase ceasul judecății pentru comunismul înțeles ca doctrină [...] Astfel, comunismul provocase mizerie, nedreptate, și masacre nu sub imperiul unor trădări sau ghinioane întâmplătoare, ci prin însăși logica adevărilor sale profunde. Aceasta era revelația anului 1990. Dincolo de comunismul real, istoria condamna ideea însăși de comunism” (p. 18). „În privința falimentului practic, ca și în aceea a responsabilității morale, prima mișcare a stângii, imediat după prăbușirea imperiului sovietic, a fost, între 1990–1993, să se sustragă de la orice examinare istorică serioasă și de la orice examen de conștiință. După câteva schițe de revizuire critică, fără nici o căință însă, ușa întredeschisă către onestitatea intelectuală a fost trântită cu brutalitate” (p. 24).

O a doua chestiune este cea care a cumulat deja o impresionantă bibliografie (inclusiv cu consecințe românești): raportul fascism – comunism. Aici Revel face mai întâi o necesară distincție între fascism și nazism, arătând că folosirea indistinctă a acestor termeni nu este deloc inocentă, fiind manipulată tot în interesul stângii. Diferențele sesizate de politologul francez ar fi: a) fascismul mussolinian nu duce la restrângerile libertății de exprimare la nivelul pe care-l practică nazismul; b) fascismul nu a practicat masacrele în masă; c) fascismul nu a avut, contrar a ceea ce spun prejudecățile, un caracter antisemit atât de virulent precum nazismul. Există, sigur, și asemănări esențiale: ambele ideologii se doresc revoluționare, sunt puternic ostile liberalismului, burgheziei și democrației parlamentare. Dar asemănările cele mai frapante sunt, spre oroarea stângii, cele dintre hitlerism și socialism, vezi pp. 99 ș.u. Marele economist Ludwig von Mises descoperă că opt din cele zece măsuri preconizate de Marx în *Manifestul Partidului Comunist* (1847) au fost realizate punct cu punct de către naziști. Iată, în oglindă, și două fapte: o mărturisire năucitoare a lui Hitler: „Eu nu sunt doar cel care a învins marxismul [...] ci și acela care l-a înfăptuit. Am învățat multe de marxism și nu caut să ascund acest lucru. Ceea ce m-a interesat și m-a edificat la marxiști sunt metodele lor. Pur și simplu am luat în serios proiectele timide ale acestor suflete de mici negustori și de dactilografe. Întreg național-socialismul se află

aici. *La aminte: cluburile năucitoarești de gimnastică, celulele de întreprinderi, procesiunile grandioase, broșurile de propagandă scrise anume ca să fie pe înțelesul maselor. Aproape toate mijloacele astea noi de luptă politică au fost inventate de marxiști. Eu n-am avut decât să mi le însușesc și să le dezvolt ca să-mi procur arma de care aveam nevoie...*" (p. 103). La rândul lui Stalin îl prezenta pe Beria lui Roosevelt, cu un nemaipomenit cinism, drept „Himmler al nostru”; și chiar după război nu s-a dat înapoi să angajeze specialiști germani în camere de gazare. Ce se poate spune după toate aceste fapte? „*Ele arată că explicația aderării la comunism din necesitatea combaterii nazismului nu este decât o impostură. Nu vom înțelege nimic din disputa asupra înrudirii dintre nazism și comunism dacă pierdem din vedere faptul că ele se aseamănă nu doar prin consecințele lor criminale, ci și prin originile lor ideologice. Sunt veri primari pe linie intelectuală. [...] Deosebirea pe care am stabilit-o mai sus între totalitarismul direct (care anunță de la început ce vrea să înfăptuiască), așa cum e nazismul, și totalitarismul mediat de utopie (care anunță opusul a ce vrea să facă), așa cum e comunismul, devine așadar secundară, atâta vreme cât, pentru cei care îndură regimurile respective, rezultatul este același în ambele cazuri. Trăsătura fundamentală o reprezintă, la ambele sisteme, faptul că liderii, încredințați că dețin adevărul absolut și că guvernează desfășurarea istoriei pentru întreaga umanitate, se simt îndrituiți să-i distrugă pe disidenții reali sau potențiali, să distrugă rasele, clasele, categoriile profesionale sau culturale care li se par că se opun realizării proiectului suprem...*" (p. 102). Sunt aduse, astfel, în scenă argumente pentru care, cum spusese Alain Besançon, hipermnezia nazismului nu scuză amnezia comunismului. Iar legat de similitudinea originară a celor două ideologii criminale ale secolului XX, atacând memoria înjumătățită, Revel afirmă: „*E de neînțeles de ce negativismul și contestarea crimelor împotriva umanității ar reprezenta delicta penale când e vorba de crimele naziste, dar nu și când e vorba de cele comuniste*" (p. 85). Cât despre cei ce îndrăznesc să nu accepte o etică pe jumătate, o „memorie strecurătoare”, ei sunt acuzați de cei interesați că „reaprend războiul rece”. Cimitirele comuniste (care sunt, în realitate, de cele mai multe ori, în veci anonime gropi comune) sunt, spune Revel ironic „cimitire progresiste”.

O a doua temă a cărții o constituie raportul dintre socialism și liberalism, acesta din urmă vinovat din oficiu pentru toate relele lumii. Autorul observă mai întâi că este nepotrivit să opui liberalismul socialismului ca o *ideologie*, deoarece liberalismul nu a fost niciodată o ideologie. El nu vrea să construiască o societate perfectă, doar se întreabă cum se poate ameliora o anume situație

prezentă. Una din marile perversiuni ale anilor '90 a fost aceea de a pune neîmplinirile din economiile țărilor în care socialismul real fusese înmormântat pe seama unui *exces de liberalism*. Este celebra politică a lui „da, dar...”. Nu se mai putea apăra direct comunismul, pentru că eșecul său economic, politic și cultural (ca să nu mai vorbim de crimele sale) devenise manifest. Atunci s-a trecut la o apărare indirectă, afirmându-se că liberalismul este și mai rău. Excesului de liberalism îi sunt imputate dezastre datorate în realitate excesului de reglementare. Pentru stânga, adaugă Revel, revenirea la putere a comuniștilor în Est n-a însemnat în realitate un triumf, o adevărire, pentru că, paradoxal, n-a însemnat și revenirea la putere a comunismului, întrucât realitatea i-a obligat pe noii conducători să pună în lucrare măsuri de ordin liberal. Parcă ne sună cunoscut, nu? „*Trebuie să suferi de halucinații ca să vezi o economie de piață în economia nomenclaturisto-mafiotă a Rusiei, unde, tocmai piața este totalmente denaturată prin dominarea societății de către oligarhia oamenilor politici și de afaceri*" (p. 49). Parcă ne sună cunoscut, nu?

Cum spuneam, fobia antiliberală este inevitabil legată de antiamericanism. De altfel termenul de „liberalism” nu poate apărea în discursul public decât însoțit de epitete gen: sălbatic, visceral, turbat etc. Ne întâlnim aici cu o temă de o acută actualitate: raportul Europa (în redefinire și reasezare a axelor) și America, rămasă singura supraputere, rol greu de asumat. „*Marea problemă care ne stă în față nouă, europenilor, la începutul sec. XXI, este de a ști dacă vom putea să redobândim autonomia politică pierdută la 1 august 1914, în prima zi a primului război mondial*" (p. 286) și „*De la prăbușirea Uniunii Sovietice, pentru prima oară după optzeci de ani, Europa de azi se află confruntată cu propria sa autonomie și pe deplin răspunzătoare de soarta sa, împotriva voinței sale. Epoca protecției americane însoțită de antiamericanism era foarte confortabilă, atât din punct de vedere politic cât și din punct de vedere psihologic. Ea este însă o epocă revolută*" (p. 287). De altfel, foarte recent academicianul francez a publicat o carte pe această temă: *L'obsession anti-américaine*. Cu subtitlul: *Son fonctionnement, ses causes, ses inconséquences*.

Am încercat să rezum cât am putut temele, argumentele și exemplele pe care Revel le dă în această carte pentru că mi se pare o *carte scrisă pentru România*. Cred că nu există prejudecată, idee falsă, cecitate ideologică, dintre cele combătute aici de academicianul francez și care să nu aibă preeminență în discursul nostru public. De aceea, traducerea lui Revel este mai mult decât un simplu act de cultură, e unul de igienă spirituală superioară. Și mă întreb dacă în România cineva care ar fi scris cu atâta ne-

cruțare despre realitățile mișcării intelectuale naționale ar fi putut deveni membru al Academiei. O simplă întrebare... fără nici un răspuns în viitorul previzibil. Pentru că Marea Paradă continuă cu surle și tobe ideologice. Și cine parcurge presa noastră nu poate să-și reprime strămoșescul îndemn: defilați, băieți, defilați! Doar că mai răsfirați!

ARS AMANDI

Ciudată soartă, din punct de vedere cultural, a mai avut și ceea ce a fost numit „Grupul de la Păltiniș“! Judecat prea adesea „la global”, ca o mișcare sau un curent ideologic (deși *nu* este așa ceva), în ciuda faptului că cei care-i sunt îndeobște arondați sunt personalități accentuate, suficient de diferite pentru a nu îngădui înregimentarea sub aceleași stindarde, plasat în planuri de discuție (politice, ideologice) care nu-i sunt nici specifice nici favorabile, acuzat din mai multe părți de „izolaționism” (în mod straniu, unii îi reproșează „naționalismul”, alții, dimpotrivă, „cosmopolitismul”), de un fel de boicotare a istoriei de care s-ar fi molipsit de la magistrul Noica, iată că personajele principale din sfidătorul *Jurnal de la Păltiniș* s-au situat după 1990 într-o direcție a prezentei publice care contrazice atât de vădit apetențele maestrului, încât nu se poate să nu ne dea de gândit. Gabriel Liiceanu vorbește direct în cartea care face subiectul acestor însemnări² de sentimentul unei trădări. Dacă nu cumva este în această viclenie a istoriei un subtil avertisment că noi nu citim cum trebuie opera lui Noica. Sau, cum ar fi spus el, nu i-am înțeles bine lecția. Vehemența sa împotriva celor care devin „valeți ai istoriei” pare să le fi oferit discipolilor, atât de diferiți temperamental și chiar intelectual, tocmai un background foarte solid pentru *a face*, atunci când s-a ivit prilejul, fiecare în felul său, *istorie*. Că dezamăgit ar fi fost gânditorul de la Păltiniș! Ce șansă pentru noi! „*Haina croită de Noica în vremuri normale, oarecum dintr-un soi de înțelepciune stoică menită să-i rezolve ecuația vieții sale, se vede-a fi acum, într-un dezastru al istoriei, nespun de funcțională pentru viețile multora. Imbrăcând această haină, câțiva dintre noi am cunoscut fericirea și, în măsura în care aveam senzația că evadaserăm din sistemul controlului total, am fost deopotrivă liberi...*”. Dar tocmai o discuție în acest plan aș vrea să evit în acest excurs. Tocmai pentru că, obsedați de raportarea la istorie, fanii ori criticii „școlii de la Păltiniș” au omis un „amănunt” esențial: toți cei care au trecut prin această școală (subliniez într-adins cuvântul) sunt niște excepționali mânăitori ai limbii române! Supărați pe anti-literaturismul lui Noica, scriitorii noștri „de profesie” (*y compris* criticii literari) s-au făcut a nu băga în seamă această trăsătură evidentă a sa și a discipolilor săi.

² Gabriel Liiceanu, *Declarație de iubire*, edit. Humanitas, București, 2001.